

Estructura productiva i potencials de localització de l'àrea d'influència de Barcelona al tomb del segle XXI

MONTSERRAT PALLARÈS BARBERÀ

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

montserrat.pallares@uab.es

“We cannot all be cultivators of land —neither can we be all merchants.”
“Three letters on manufacturers.” *American Museum* (Philadelphia, 1787), vol. 1, núm. 1, pp. 16-19.

“It is the spirit of a free country which animates and gives energy to its labor; which puts its mass in action, gives it motive and intensity, makes it inventive, sends it off in new directions, subdues to its command all the powers of nature, and enlist in its service an army of machines, that do all but think and talk.”

Edward EVERETT, “Four of July at Lowell,” *Orations* (Boston, 1850), vol. 3, pp. 52-65.

Resum

Tres dels imperatius al darrere de la transformació industrial i del creixement de les regions són el declivi de les activitats fixes en el territori, la relocalització d'activitats a causa de la creixent importància de nous factors de localització d'un determinat sector, i la posició dominant del sector terciari dins de les activitats productives i dins de la societat. L'objectiu d'aquest article és estudiar aquells aspectes que sobresurten en la localització de les empreses en l'àrea d'influència barcelonina, a finals del segle xx i començament del xxi. Els canvis en la localització constitueixen un dels objectes d'estudi més importants de la geografia econòmica. Per tant, les aportacions d'aquest article es fonamenten en el dinamisme dels processos productius, en la introducció d'innovacions en la producció, en els canvis de gustos de la demanda o en els xocs produïts per l'abaratiment dels costos de producció, tots ells factors determinants de localització.

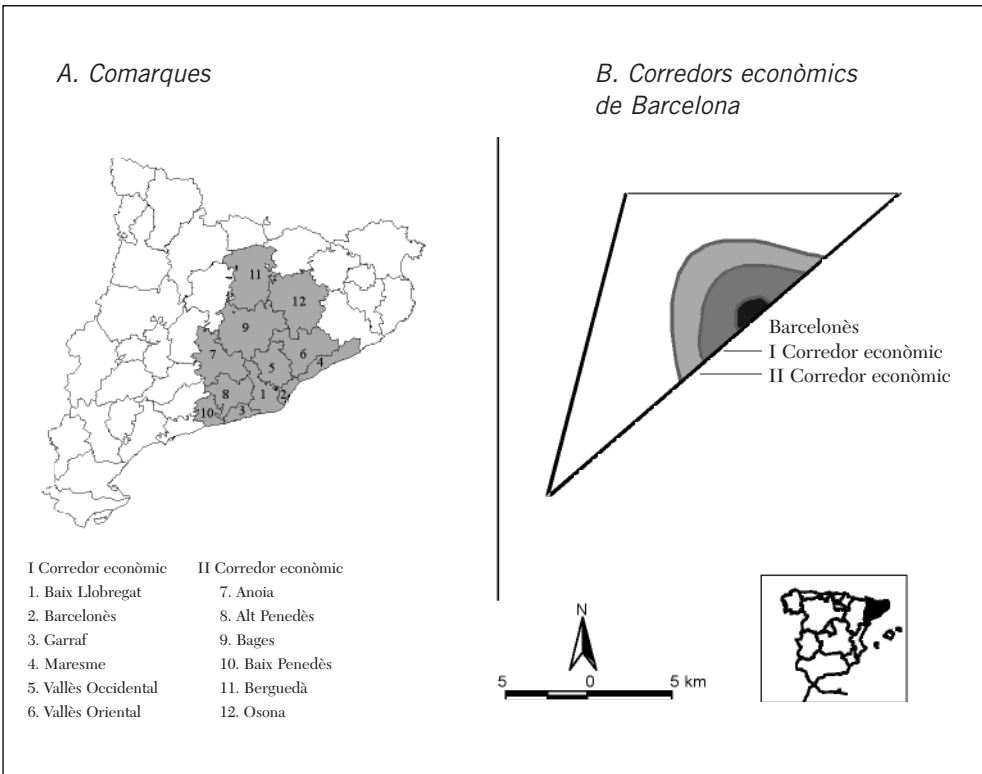
PARAULES CLAU: *Geografia econòmica, localització, Barcelona, activitat econòmica.*

Introducció

Tres dels imperatius que existeixen al darrere de la transformació industrial i del creixement de les regions han estat el declivi de les activitats fixes¹ en el territori, la relocalització d'activitats a causa de la creixent importància de nous factors de localització d'un determinat sector, i la posició dominant que ha adquirit el sector terciari dins de les activitats productives i dins de la societat en general.

L'objectiu principal d'aquest article és estudiar aquells aspectes que sobresurten en la localització de les empreses en una àrea tan dinàmica com és la d'influència barcelonina, en un període tan canviant com el de final i començament dels segles xx i xxi, res-

FIGURA 1
Àrea d'estudi.

Font: elaboració pròpia a partir de <http://www.gencat.es/mediamb/sig/sig.htm>, 2002.

1. Activitats amb empreses que mantenen la mateixa localització del punt de producció en el temps. Oposades a les empreses *footloose*, que es relocalitzen cercant factors de producció més barats i avantatjosos, responen a l'objectiu de minimitzar els costos totals.

pectivament. L'interès dels geògrafs econòmics en els fenòmens dels canvis en la localització constitueix l'objectiu més important de la disciplina. Per tant, des de la perspectiva interna a l'empresa, l'estudi dels canvis en els processos productius i la introducció d'innovacions en la producció, o bé, des de la perspectiva externa, els canvis de gustos de la demanda o els xocs produïts per l'abaratiment dels costos de producció en determinades zones del món han centrat les aportacions dels estudiosos de la localització industrial des del segle XIX i durant el XX. Aportacions plasmades en diversos models que estudien les raons de desenvolupament o declivi industrial. L'interès potencial d'aquest article, a diferència d'altres sobre desenvolupament econòmic d'aquesta àrea, és que sobre la base de l'estructura productiva de l'àrea d'influència de Barcelona s'analitzen i es proposen quins són els determinants de localització a través de les aportacions teòriques dels models de desenvolupament industrial.

Metodològicament, es fa una anàlisi quantitativa i una qualitativa. En la primera, s'utilitza estadística descriptiva de variables econòmiques de l'àrea d'influència de Barcelona, que a proposta d'aquest estudi inclou el Barcelonès i els dos corredors econòmics al seu voltant (Figura 1), en el període 1980-2000. En la metodologia qualitativa es fa servir una anàlisi DAFO_s que permet filtrar les potencialitats d'atracció de l'àrea d'influència barcelonina, basant-se en les teories establertes de localització industrial (Pallarès, 2003) i dels determinants competitius de la seva localització.

Els arguments presentats en aquest article estan dividits en quatre seccions. Seguint la introducció, la segona secció explora l'evidència sobre la naturalesa de l'estructura productiva de l'àrea d'influència de Barcelona. La tercera secció se centra en els determinants de localització dels corredors econòmics barcelonins. És a partir d'aquesta discussió que es fa l'anàlisi DAFO segons teories de la localització i factors de producció a l'àrea d'estudi. En la quarta secció, les conclusions remarquen les tendències observades i evidencien els elements principals a tenir en compte en el futur.

Estructura productiva de l'àrea d'influència de Barcelona

L'expansió de l'activitat productiva al voltant de la ciutat de Barcelona se centra en el corredor comprès entre l'autopista A-7 i la costa, des del Garraf fins a l'Alt Empordà (*Anuari Econòmic Comarcal*, 2000, p. 57). Històricament el grup de comarques que formen aquesta llenca productiva han constituït el motor de l'activitat econòmica (Lleonart, 1980, Lleonart *et al.*, 1988, 1989; Flós *et al.*, 1978; Rodríguez i D'Alòs, 1978; Banca Catalana, 1968) que s'expandeix radialment cap a la resta de Catalunya, sobretot a partir de la segona meitat dels anys noranta, seguint els eixos principals de comunicació (Isla i Soy, 1994). Entre aquest grup de comarques destaquen la del Barcelonès i les de l'àrea metropolitana de Barcelona, que, en conjunt, es caracteritzen per un fort creixement (2,57%), per sobre de la mitjana del PIB del Principat (2,52% l'any 2001) i també guanyen població (*Anuari Econòmic Comarcal*, 2002; IDESCAT 2002). Dins d'aquest grup és rellevant el paper del Garraf i el Barcelonès amb un 3,11 i un 2,75%, respectivament, xifres per sobre la mitjana de PIB de Catalunya; mentre que la resta presenten creixements per sota, a causa d'una contenció de l'activitat econòmica l'any 2001. Així doncs, aquest grup presenta una moderada expansió econòmica a l'entrada del segle XXI, en un marc caracteritzat per un mercat globalitzat i l'inici de la Unió Monetària Europea.

Justificació de l'àrea d'estudi

Segons diferents autors (Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes de Barcelona y Otros Municipios 1966; Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona 1995) l'Àrea Metropolitana de Barcelona està formada per la comarca del Barcelonès, com a node central, i les comarques de l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental. En aquest article, l'“Àrea d'Influència de Barcelona” traspasa els límits estrictes de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, per endinsar-se a comarques més remotes. La millora en les tecnologies de la comunicació, en infraestructures de transport i estructures electròniques ha acostat espais que en un període curt anterior haurien pogut considerar-se remots. La distància relativa canvia i les àrees d'influència s'amplien. L'eix del Llobregat i l'eix format per l'autopista que enllaça Barcelona i Tarragona aproxima unes comarques de la Catalunya central i altres costaneres, situades més al sud, al nucli central d'atracció de Catalunya. En aquest article per l'àrea d'influència de Barcelona es proposen dos corredors econòmics que tenen llaços estrets amb el nucli central de Barcelona. El primer corredor econòmic comprèn les comarques del Barcelonès, el Baix Llobregat, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental. El segon corredor econòmic comprèn les comarques de l'Alt Penedès, l'Anoia, el Bages, el Baix Penedès, el Berguedà i l'Osona.

Trets distintius dels sectors econòmics

L'àrea d'influència de Barcelona constituïa una zona de creixement superior al de les altres zones catalanes i conservava la major concentració d'activitat productiva durant la dècada dels noranta, en nombre de treballadors (un 76,02% del total de Catalunya, l'any 1996) (Taula 1). En el procés de reestructuració de la xarxa productiva, a Catalunya durant el 1999 les relocalitzacions de les empreses es van fer dins d'aquest mateix grup de comarques, però s'hi observà majors creixements en els extrems geogràfics, comprensiblement en detriment de la zona central, el Barcelonès. Els canvis en el procés productiu van afavorir la deslocalització de la producció dins de la gran ciutat, fet que provocà una periferalització locativa cap a la regió metropolitana i més enllà (Albet, 2001; Lucchetti, 1994; Sáez, 1991). Per sectors, el secundari i la construcció presentaven creixements superiors a la mitjana de Catalunya, encara que fregant-lo, mentre que

TAULA 1

Treballadors per sectors econòmics de l'àrea d'influència de Barcelona, 1996.

	Àrea d'estudi	% Treballadors	Catalunya	% Àrea d'estudi / Catalunya
Primari	22.280	1,33	70.891	31,43
Secundari	566.894	33,82	707.313	80,15
Construcció	103.297	6,16	153.625	67,24
Terciari	983.772	58,69	1.272.823	77,29
Total	1.676.243	100,00	2.204.652	76,03

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002).

el sector serveis no hi arribava. L'àrea d'influència de Barcelona² va generar l'any 1999, el 67,37% de tot el valor afegit generat a Catalunya (*Anuari Econòmic Comarcal*, 2000).

Els factors territorials expliquen, cada vegada més, la competitivitat creixent de l'espai productiu de l'àrea d'influència de Barcelona, que es troba a la vegada integrat i diversificat en els dos sectors principals de les economies modernes: l'espai metropolità circular entorn a Barcelona es compon d'un grup de ciutats de gran rellevància econòmica, i configura entorns en els quals es densifiquen les activitats productives (en forma del que alguns autors defineixen com a districte industrial), o bé, les activitats terciàries (també anomenat districte terciari) (*Memòria Econòmica de Catalunya*, 1997, p. 296). Aquestes activitats terciàries, a la dècada dels noranta constituïen el 58,69% del total de treballadors de l'àrea d'estudi, percentatge que supera amb escreix el grup de treballadors del secundari, un 33,82% l'any 1996 (Taula 1).

Durant la dècada dels noranta es van produir canvis del model tradicional de creixement de l'economia catalana (*Anuari Econòmic Comarcal*, 2000). Sobretot van afectar a l'estructura i al ritme de creixement d'elements de la demanda interna i de la inversió. Així, es van notar pèrdues relatives del consum privat i públic en favor de la inversió en béns d'equipament i construcció, i, també, en canvis en les preferències familiars. Pel que fa als elements de l'oferta, els factors que van intervenir estaven relacionats amb la funció productiva i l'espai econòmic, per la qual cosa les decisions de localització industrial van tenir un impacte important en el creixement comarcal. En el primer corredor

TAULA 2

Empreses segons nombre de treballadors pels grans sectors econòmics: primari, secundari, construcció i terciari, 2002.

	1-9	10-50	51-250	251-500	>500
Barcelonès	2.715	4.321	1.003	135	148
Baix Llobregat	709	1.420	353	49	18
Garraf	62	104	15	4	3
Maresme	297	515	86	6	4
Vallès Occidental	954	1.910	395	44	37
Vallès Oriental	425	831	179	23	7
I Corredor econòmic	2.447	4.780	1.028	126	69
Alt Penedès	97	212	41	3	4
Anoia	85	199	33	4	2
Bages	169	313	66	3	2
Baix Penedès	40	72	11	1	0
Berguedà	25	46	13	0	0
Osona	167	283	52	7	4
II Corredor econòmic	583	1.125	216	18	12

Font: Generalitat de Catalunya. Departament d'Indústria Comerç i Turisme i Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM). (2002). *Catalunya 25.000 principals empreses catalanes*. Format digital.

2. Exceptuant les comarques de l'Alt i el Baix Penedès.

econòmic el creixement va estar encapçalat per grans empreses, de més de 500 treballadors,³ localitzades sobretot al Barcelonès i Vallès Occidental. En aquestes comarques, la creació de llocs de treball va tenir un increment superior a la mitjana de Catalunya. En canvi, en el segon corredor econòmic destaquen les empreses petites i petites-mitjanes com a protagonistes de la xarxa productiva (Taula 2).

Tendències dels sectors econòmics en el període 1980-2000

A Catalunya, la indústria ha estat l'eix principal de l'estructura productiva, al voltant del qual s'ha anat desenvolupant el país (Gual *et al.*, 1991). La constitució del teixit industrial, fomentat al llarg d'una tradició industrial al país, ha encaixat en els darrers anys la implantació dels serveis a la producció i està en procés obert d'acollir innovacions lligades amb la nova economia (Solé i Valls, 1991). L'àrea industrial de Barcelona i el primer corredor econòmic, amb unes característiques socioeconòmiques diverses i amb alguns punts en comú importants —la concentració de població i de l'activitat econòmica és superior a la de la resta de Catalunya— ha estat l'àrea motor de la industrialització i de l'avenç econòmic de la resta de regions catalanes.

La inversió en el sector secundari

En la segona meitat dels anys vuitanta, l'activitat econòmica de l'àrea d'influència de Barcelona va gaudir d'un fort revifament provocat sobretot per un període d'economia expansiva i unes fortes inversions, tant de capital propi com d'estranger, que van contribuir a la recapitalització del país. Mentre que l'any 1983 la inversió industrial a la l'àrea d'influència de Barcelona⁴ va ser d'un 31,82%, l'any 1988 va créixer fins a representar un 72,76% del total de Catalunya (Banco Bilbao Vizcaya i Generalitat de Catalunya, 1994). La recuperació de la inversió durant aquest període es va manifestar en la incorporació d'innovacions en la producció i, per tant, en la formació d'una xarxa industrial renovada i adaptable a les noves exigències del mercat internacional.

Durant els anys noranta, a l'inici, el període de crisi i la subseqüent recuperació van afectar les bases del sector industrial i de serveis, amb una lleugera modificació de la composició sectorial i de l'estructura empresarial, però no va afectar, de forma significativa, la tendència en la localització de l'activitat econòmica. El primer corredor econòmic va ser el receptor directe de la descentralització industrial de Barcelona duta a terme durant els anys noranta. Cada vegada més, en aquesta dècada, les empreses van abandonar la gran ciutat, en la cerca de millor sòl industrial a cost més baix i de treballadors especialitzats, factors fàcilment trobables en un entorn de tradició industrial com són les comarques del primer corredor. Les noves inversions, que en els anys noranta es van efec-

3. *The european obsevatory of the SMES. Annual report* fet per The European Network for SMES Research. Luxemburg, 1997, considera com a empreses petites aquelles que cauen en l'interval entre 1-9 treballadors; empreses mitjanes, entre 10-500 treballadors; i empreses grans les de més de 500 treballadors.

4. Exceptuant les comarques de l'Alt i el Baix Penedès.

tuar a altres nuclis de l'àrea d'influència de Barcelona, pràcticament no van afectar el pes relatiu del Barcelonès i el primer corredor econòmic, sinó que aquest va augmentar. L'any 1992, en plena crisi econòmica, la inversió industrial que al Barcelonès i els dos corredors econòmics va constituir el 57,04%, s'incrementà el 1995 amb la recuperació, fins a arribar al 68,21% del total de Catalunya, i disminuï el 1997 fins a 50,25% (Taula 3 i Figura 2). En canvi, entre els anys 1994 i 2000, el nombre d'establiments industrials es va mantenir constant, a l'àrea d'influència de Barcelona va ser gairebé el 80% del total de Catalunya (Taula 4, Figura 3). Aquesta elevada concentració va ser la característica dominant de la localització industrial a Catalunya, on l'àrea d'influència de Barcelona destacà per la seva consolidada estructura industrial en sectors competitiu lligats tant al mercat nacional com al sector exportador.

En el segon corredor econòmic, els establiments industrials es concentren en capitals de comarca, entre les quals es poden trobar els nuclis poblacionals més importants i tenen els enllaços principals i la proximitat amb les vies de comunicació, com ara l'eix Transversal i el túnel del Cadí. Entre el 1994 i el 2000 el Garraf tenia més del 50% dels establiments industrials de la comarca ubicats a la seva capital, Vilanova i la Geltrú. Igualada (Anoia) concentrava més del 40%, Manresa (Bages) al voltant del 28% i, també, Vilafranca del Penedès (Alt Penedès), Berga (Berguedà) i Vic (Osona) al voltant o més del 20% (Taula 5).

	1992	1995	1997
Barcelonès	7,49	6,94	10,85
Primer corredor econòmic*	40,98	49,54	34,79
Segon corredor econòmic	8,57	11,73	4,61
% sobre total de Catalunya	57,04	68,21	50,25

* Sense la comarca del Barcelonès.

Font: OLIVERAS, J. [dir.]. (1993-2000), *Anuari d'Estadística de Catalunya 1993-2000*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 3.
Percentatge de la inversió industrial sobre el total de Catalunya, 1992, 1995, 1997.

	Àrea d'estudi	% Catalunya
1994	45.753	80,41
1995	47.991	80,64
1996	47.710	80,38
1997	48.102	80,26
1998	48.607	80,15
1999	48.031	79,80
2000	47.906	79,67

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002)

TAULA 4.
Establiments industrials de l'àrea d'estudi. Nombre i percentatge respecte el total de Catalunya, 1994-2000.

TAULA 5. Localització d'establiments industrials a les capitals de comarca, 1994-2000.

Capital comarca	1994			1995			1996		
	total comarca	total capital	%	total comarca	total capital	%	total comarca	total capital	%
Barcelona	16.960	12.010	70,81	17.538	12.524	71,41	18.046	13.134	72,78
Granollers	3.684	553	15,01	3.904	561	14,37	3.722	542	14,56
Mataró	3.854	1.704	44,21	3.997	1.732	43,33	3.952	1.770	44,79
Sabadell (V. Occ.)	8.787	2.042	23,24	9.333	2.168	23,23	9.423	2.201	23,36
Sant Feliu del Ll.	5.098	348	6,83	5.750	385	6,70	5.669	356	6,28
Terrassa (V.Occ.)	8.787	2.268	25,81	9.333	2.367	25,36	9.423	2.236	23,73
Vilafranca del P.	1.045	212	20,29	1.101	225	20,44	1.028	205	19,94
Vilanova i la G.	499	254	50,90	521	264	50,67	499	263	52,71
Berga	383	96	25,07	420	105	25,00	391	95	24,30
Manresa	1.844	564	30,59	1.934	591	30,56	1.843	595	32,28
Igualada	1.377	568	41,25	1.457	604	41,46	1.320	553	41,89
El Vendrell	363	120	33,06	377	120	31,83	395	126	31,90
Vic	1.809	371	20,51	1.909	386	20,22	1.862	380	20,41
Capital comarca	1997			1998			1999		
	total comarca	total capital	%	total comarca	total capital	%	total comarca	total capital	%
Barcelona	16.519	11.605	70,52	16.977	12.226	72,02	16.108	11.321	70,28
Granollers	4.054	561	13,84	4.160	542	13,03	4.257	561	13,18
Mataró	4.054	1.765	43,54	4.295	1.922	44,75	4.339	1.922	44,30
Sabadell (V.Occ.)	9.618	2.133	22,18	9.494	1.964	20,69	9.540	1.953	20,47
Sant Feliu del Ll.	5.684	402	7,07	5.669	380	6,70	5.750	381	6,63
Terrassa (V.Occ.)	9.618	2.236	23,25	9.494	2.154	22,69	9.540	2.061	21,60
Vilafranca del P.	1.141	218	19,11	1.143	213	18,64	1.156	209	18,08
Vilanova i la G.	556	280	50,36	552	278	50,36	556	277	49,82
Berga	436	108	24,77	429	108	25,17	428	115	26,87
Manresa	2.030	594	29,26	1.977	564	28,53	1.977	567	28,68
Igualada	1.552	635	40,91	1.540	625	40,58	1.563	652	41,71
El Vendrell	399	130	32,58	412	133	32,28	427	136	31,85
Vic	1.913	369	19,29	1.913	376	19,65	1.987	390	19,63

Capital comarca	2000		
	total comarca	total capital	%
Barcelona	16.264	11.580	71,20
Granollers	4.217	553	13,11
Mataró	4.295	1.922	44,75
Sabadell (V.Occ.)	9.395	1.868	19,88
Sant Feliu del Ll.	5.700	388	6,81
Terrassa (V.Occ.)	9.395	2.022	21,52
Vilafranca del P.	1.156	210	18,17
Vilanova i la G.	556	283	50,90
Berga	429	111	25,87
Igualada	1.535	632	41,17
Manresa	1.961	543	27,69
El Vendrell	439	140	31,89
Vic	1.929	387	20,06

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.es/basdades/bemc/be mc.stm>.

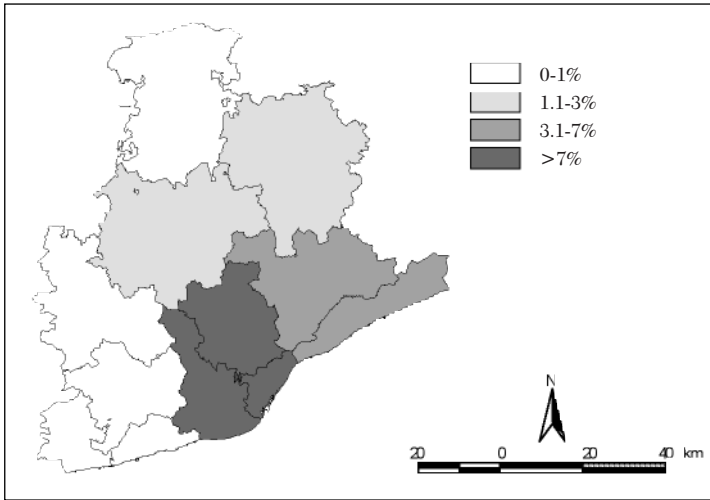

FIGURA 2
Inversió industrial de
l'àrea d'estudi.
Percentatge sobre el
total de Catalunya,
1997.

Font: elaboració pròpia a partir d'OLIVERES, J. (dir.) (1998), *Anuari d'Estadística de Catalunya 1998*, Barcelona, Institut d'Estadística de Catalunya.

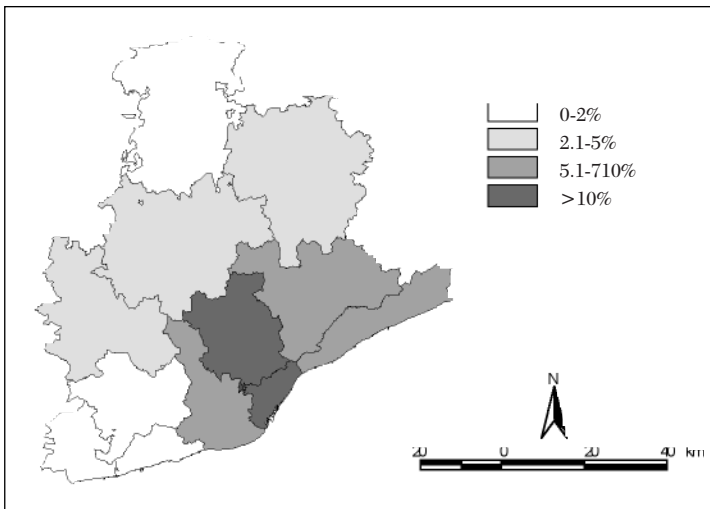

FIGURA 3
Establiments d'em-
preses industrials.
Percentatge sobre el
total de Catalunya,
2000.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.es/bas-dades/bemc/bemc.stm> (octubre de 2002).

L'estructura, l'ocupació i el nivell d'especialització del sector secundari

Les noves tecnologies i els processos de producció flexibles s'observen com a tendències d'una estructura empresarial caracteritzada, ja històricament (Genescà *et al.*, 1992), per una xarxa de nodes de dimensió petita i mitjana (Buesa, 1996). L'any 2002 el percentatge d'empreses entre 10 i 50 treballadors arriba al 80% del total d'empreses a l'àrea d'influència de Barcelona (Taula 6). S'observa una fragmentació del procés productiu i la subseqüent segmentació de la producció, estructurada en xarxes d'empreses amb fortes inversions en la tecnologia productiva, que comporta una adopció creixent del model productiu flexible (Pallarés, 1999; Costa *et al.*, 1991; Serveis Informatius TV3, 1997). Aquests factors constitueixen la base de l'èxit del model productiu dels anys vuitanta i noranta a l'àrea d'influència de Barcelona.

TAULA 6

Grandària de les empreses del sector secundari segons nombre de treballadors, 2002.

Comarques	1-9		10-50		51-250		251-500		>500		Total	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Barcelonès	310	16,05	1210	62,66	291	15,07	58	3,01	62	3,21	1931	100
Baix Llobregat	134		622		184		30		9			
Garraf	6		27		2		3		2			
Maresme	62		252		51		4		1			
Vallès Occidental	229		1001		260		31		21			
Vallès Oriental	91		463		130		21		4			
I Corredor econòmic	522	14,34	2365	64,97	627	17,23	89	2,45	37	1,01	3640	100
Alt Penedès	23		107		33		2		3			
Anoia	25		108		25		4		1			
Bages	40		152		50		2		1			
Baix Penedès	5		18		5		0		0			
Berguedà	4		19		7		0		0			
Osona	33		158		34		5		1			
II Corredor econòmic	130	15,03	562	64,97	154	17,80	13	1,51	6	0,69	865	100

Font: Generalitat de Catalunya. Departament d'Indústria Comerç i Turisme i Centre d'Innovació i Desenvolupament empresarial (CIDEM). (2002) *Catalunya 25.000 principals empreses catalanes*. Format digital.

Clarament, l'ocupació en la indústria entre 1986 i 1996 ha tingut una tendència cap a la disminució percentual, així queda reflectit sobretot en el subsector manufacturer dels dos corredors econòmics i el Barcelonès. Mentre que, sobretot en els subsectors de les indústries extractives, l'electricitat, gas i aigua, i amb dades desagregades per comarques, l'ocupació mostra algun decalatge que contribueix a dibuixar una emigració de la indústria cap a fora del nucli central de l'àrea metropolitana: cap al primer i segon corredors (Taula 7).

En el darrer quinquenni dels anys vuitanta i principis dels noranta, la característica principal de les comarques de l'àrea d'influència de Barcelona va ser la forta especialització sectorial, en tres branques: "tèxtil, cuir i confecció", d'una banda, "maquinària i material elèctric", en segon lloc, i "alimentació i begudes", en tercer lloc. El quocient de localització (Johnston, 2002)⁶ en l'àmbit comarcal —que compara la concentració de treballadors d'un sector determinat a una comarca amb la concentració de treballadors del mateix sector a tot Catalunya— mostrava que totes les comarques de l'àrea d'influència de Barcelona mantenien la concentració en un mateix sector entre els anys 1986 i 1991. Excepte el Vallès Occidental, que va substituir el grup d'activitats del "tèxtil, cuir i confecció", pel de "maquinària i material elèctric", entre els dos anys (Figura 4). Dades més recents de la mateixa font sobre ocupació per sectors no són homologa-

6. $QL = (e_i / e) / (E_i / E)$, on e_i és l'ocupació comarcal en un sector; e és la ocupació comarcal total; E_i és l'ocupació de Catalunya en un sector; i E és l'ocupació total de Catalunya.

TAULA 7

Percentatge de la població ocupada en secundari, concretament en els subsectors productius industrials, sobre el total de població ocupada de l'àrea d'estudi, 1986, 1991, 1996.

Comarques	Indústries extractives			Indústries manufactures		
	1986*	1991	1996	1986**	1991	1996
μ Barcelonès	0,08	0,08	0,02	28,71	31,43	26,51
Baix Llobregat	0,11	0,16	0,08	45,88	41,86	36,18
Garraf	0,09	0,13	0,08	34,72	28,78	24,38
Maresme	0,07	0,06	0,03	40,65	39,26	33,18
Vallès Occidental	0,06	0,08	0,05	46,40	43,87	39,53
Vallès Oriental	0,05	0,16	0,11	49,74	49,02	43,64
μ I Corredor econ.	0,08	0,12	0,07	43,48	40,56	35,38
Alt Penedès	0,59	0,28	0,12	42,38	43,39	40,28
Anoia	0,10	0,09	0,06	54,45	53,12	48,39
Bages	0,50	2,46	1,94	48,14	42,87	38,22
Baix Penedès	0,43	0,46	0,38	28,10	28,65	27,19
Berguedà	7,43	1,05	1,42	40,54	36,56	31,40
Osona	0,04	0,15	0,14	49,81	48,80	43,63
μ II Corredor econ.	1,52	0,75	0,68	43,90	42,23	38,19

Comarques	Electricitat, gas i aigua			$\sum \mu_{ij}$		
	1986	1991	1996	1986	1991	1996
μ Barcelonès	1,31	0,88	0,77	30,10	32,39	26,53
Baix Llobregat	0,96	0,64	0,77			
Garraf		1,59	1,21	0,94		
Maresme		0,86	0,61	0,60		
Vallès Occidental	0,54	0,54	0,72			
Vallès Oriental	0,93	0,79	0,72			
μ I Corredor econ.	0,98	0,76	0,75	44,54	41,44	36,20
Alt Penedès	0,54	0,71	0,56			
Anoia		0,45	0,61	0,67		
Bages		1,07	0,68	0,90		
Baix Penedès	0,84	1,12	0,82			
Berguedà		1,32	1,09	1,52		
Osona		0,44	0,51	0,87		
μ II Corredor econ.	0,78	0,79	0,89	46,20	43,77	39,76

μ Mitjana.

$\sum \mu_{ij}$ = mitjana de població ocupada en secundari sobre total de població ocupada a l'àrea d'estudi.

i = any d'estudi.

j = corredor econòmic.

* extracció de gas i petroli.

** inclou: extracció i transformació de minerals, indústria química, construcció de material electrònic, material de transport, alimentació i begudes, tèxtil i confecció, suro i fusta i plàstics i manufacturats.

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

<http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002).

bles. Per exemple, l'any 1996 l'ocupació ve desagregada per "indústria manufacturera" i "construcció", entre d'altres, en lloc dels sectors tradicionals analitzats anteriorment. L'anàlisi de la concentració sectorial d'aquestes comarques amb relació a la concentració del sector a Catalunya durant els anys noranta, es realitza també utilitzant el quocient de localització, basat però, aquesta vegada, en el nombre d'establiments industrials. Així doncs, entre el 1994 i el 2000, les comarques de l'àrea d'influència de Barcelona van tenir quatre sectors dominants: en primer lloc, "productes alimentaris", seguit per "tèxtil i confecció", "transformació de metalls" i, finalment, "edició i mobles". En aquest període s'observa un canvi d'especialització sectorial dominant en tres comarques: el Baix Llobregat passa de "transformació de metalls" a "edició i mobles"; el Garraf de "productes alimentaris" a "transformació de metalls"; i el Vallès Occidental de "tèxtil i confecció" a "transformació de metalls" (Figura 5).

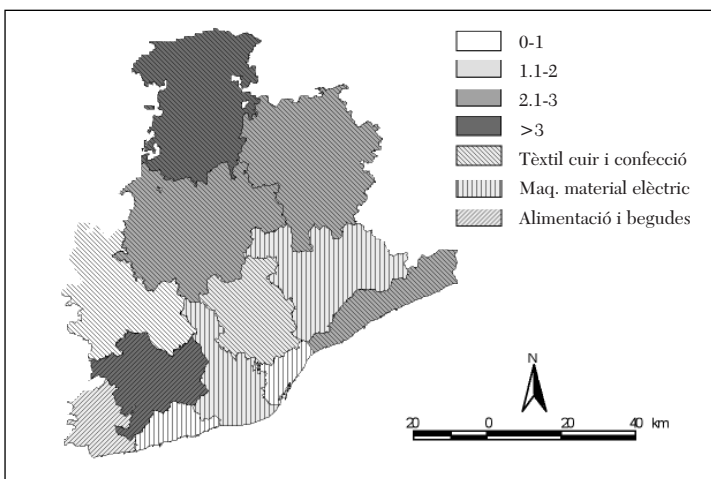

FIGURA 4
Sector dominant comarcal. Quocient de localització en funció de l'ocupació industrial, 1991.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm> (octubre de 2002).

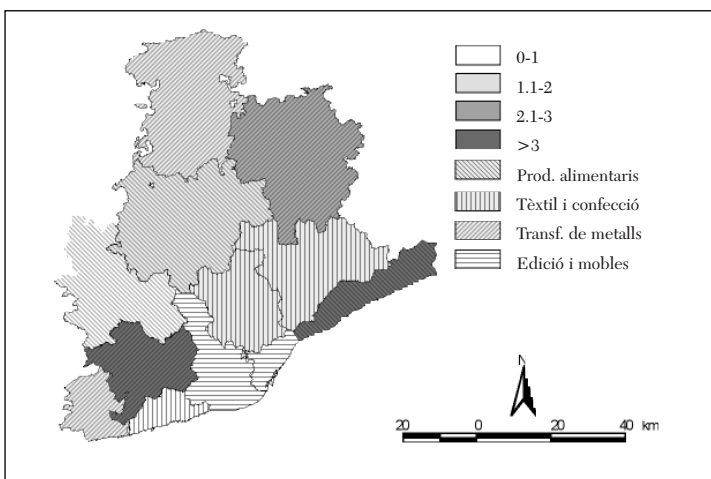

FIGURA 5
Sector dominant comarcal. Quocient de localització en funció dels establiments industrials, 2000.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm> (octubre de 2002).

Per subregions, l'any 2000, a la comarca del Barcelonès i al primer corredor econòmic, el sector dominant és el de "transformació de metalls"; només el Maresme té com a sector principal el "tèxtil i confecció", i cal ressaltar la relativa poca concentració del sector dominant al Barcelonès i al Baix Llobregat (un 1,05 i 0,94, respectivament), comarques de forta especialització en el terciari, com s'analitza més endavant en l'ocupació per subsectors. Al segon corredor econòmic, el sector predominant és el de "productes alimentaris"; sobretot cal destacar l'Alt Penedès amb una concentració igual a 6,13, a causa de la indústria del cava; cal analitzar separatament les comarques amb una forta especialització en "tèxtil i confecció" com l'Anoia (amb un 4,65%) i el Bages (amb un 1,78%). Es pot parlar, doncs, d'una especialització geogràfica de l'activitat econòmica que pren la forma de cinturons concèntrics al voltant de Barcelona, on les activitats econòmiques del centre són sectors emergents, mentre que es releguen a les àrees més perifèriques uns sectors amb una certa desacceleració, per una forta competència d'altres països d'economia emergent.

L'estructura i l'ocupació del sector terciari: el comerç al detall i els serveis a les empreses

L'activitat econòmica de les àrees més desenvolupades a finals de segle xx i principis del XXI es caracteritza per un fort increment del sector serveis, inclosos aquells serveis inserits en l'activitat productiva. El sector terciari, en general, i el comerç al detall, en particular, han estat històricament activitats eminentment urbanes, a causa del factor cara a cara, que constituïa l'única forma d'aconseguir el servei. En els anys noranta del segle xx, però, l'increment en les tecnologies de la informació i del transport van fer que el factor clàssic de localització terciària es desnaturalitzés, per la qual cosa passaven a primer terme altres factors en la ubicació terciària. Malgrat aquest fet, la concentració terciària en les zones urbanes encara continua sent, de molt lluny, superior a la de les zones rurals. Perquè, si bé molts dels serveis ja no necessiten el contacte humà directe, les infraestructures de comunicació que fan possible la transmissió de fluxos no materials, amb què es podrien definir els serveis, es troben també a les grans concentracions urbanes i el seu *hinterland*. Així, la més gran concentració i extensió de xarxa de fibra òptica de Catalunya es troba a Barcelona i la seva àrea metropolitana (Figura 6).

Les regions que toquen al Mediterrani, com Catalunya, sovint han elaborat una estructura viària que els menés cap a veure la mar. Aquesta podria ser una de les explicacions del perquè l'estructura viària de Catalunya sigui tan radial, i només esforços tecnològics molt importants i moderns han estat capaços de trencar l'antiga estructura radial amb eixos d'una certa transversalitat. Evidentment, no és només aquest el factor explicatiu de l'estructura de transports a Catalunya. Altres factors de tipus físic, econòmic i social han tingut una influència cabdal en la configuració de la seva xarxa. La concentració d'economies d'urbanització d'estructura radial a Catalunya, constitueix un dels factors determinants per al desenvolupament positiu de l'activitat econòmica i és un determinant per a la seva distribució. Ha contribuït, també, a constituir una gran aglomeració d'activitats terciàries en un nus principal, Barcelona, seguit, amb una diferència gens menyspreable, per les capitals provincials i comarcals que configuren els nusos de la xarxa de transports i comunicacions per on desfila el flux de l'activitat econòmica terciària de Catalunya.

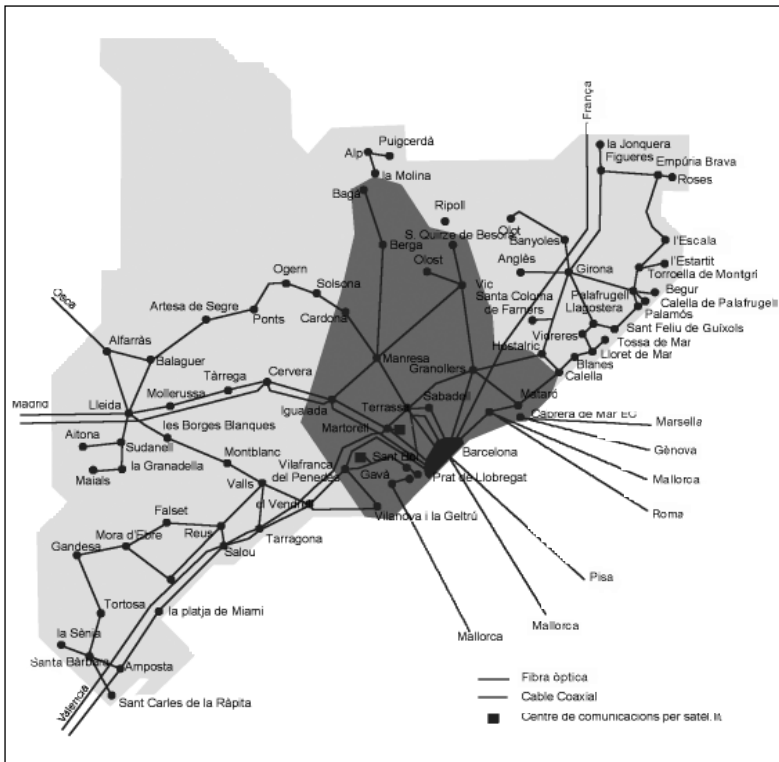

FIGURA 6
Infraestructura principal de fibra òptica a Catalunya, 1995.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de Telefónica de España, SA.

D'altra banda, el terciari té una vocació exportadora (constitueix un bé bàsic, en l'anàlisi clàssica dels serveis a les àrees urbanes) i el seu abast supera l'àrea urbana de Barcelona cap a les altres comarques catalanes. Finalment, el terciari com a conglomerat d'activitats diverses, està constituït també pels serveis a les empreses, terciari avançat o estratègic, que destaca com a subsector dominant pel seu més gran valor afegit. El seu pes específic dins de l'activitat productiva depèn en bona part de la seva interrelació amb les activitats industrials, en la mesura que molts serveis formen part del mateix procés productiu, cada vegada més fragmentat i compartimentat en empreses independents.

Tant en l'actualitat com històricament, Barcelona, com el gran centre urbà de Catalunya, ha sigut el primer nucli en la jerarquia d'oferta de serveis de major abast territorial. Pensar, però, en un centre únic difusor de les funcions terciàries a Catalunya seria erroni, atesa la tradició terciària que tenen els centres d'intercanvi de diferent nivell en tota la seva geografia (Vila, 1932). Els canvis en l'estructura de la producció, però, que són derivats de la globalització i de la segmentació de l'activitat econòmica, han portat també a una creixent relocització de l'activitat industrial, clar exponent del gruix econòmic de la vella metròpoli, fora de Barcelona, mentre que el canvi en la composició sectorial de la darrera dècada exposa Barcelona com una ciutat fonamentalment terciària. Les variables d'ocupació i establiments són un clar exponent d'aquesta tendència.

Entre el 1986 i el 1991, a l'àrea d'influència de Barcelona⁷ l'ocupació en el sector terciari representava més de les tres quartes parts del total de treballadors del terciari de Catalunya, un 76,95 i un 78,14%, respectivament, mentre que al 1996 continuava la mateixa tendència (77,29%) (Taula 1). Encara que cal destacar el lideratge de la comarca del Barcelonès, que manté un percentatge de població ocupada en serveis sobre el total d'ocupada a l'àrea d'estudi al voltant del 67%; mentre que a cada un dels dos corredors estudiats el mateix percentatge és de més de 10 punts menor, durant les dues darreres dècades del segle xx (Taula 8).

És a partir de 1992 que el sector serveis experimenta una forta embranzida, en els seus dos subsectors: el comerç al detall —terciari banal— i els serveis a les empreses. Mentre que en els anys 1980, 1996 i 2000 el percentatge d'establiments de comerç al detall a l'àrea d'estudi es mantenia al voltant d'un 74% del total comercial de Catalunya; les xifres absolutes indicaven un creixement en aquest subsector en els primers dos anys, que anava des d'un total de 84.954 a 91.091 establiments (Figura 7). En canvi, a l'any 2000 s'observa una lleugera concentració del subsector, amb només 86.600 establiments. Una cosa similar, es pot dir per la variable d'ocupats en comerç al detall, que constituïen el 75,52% l'any 1986, el 75,55% el 1991, i el 76,52% el 1996, del total de Catalunya; mentre que en nombres absoluts el total d'ocupats augmentava.

Si s'observa el percentatge d'establiments en serveis no comercials,⁸ l'àrea d'influència de Barcelona, entre el 1994 i el 2000 concentrava, aproximadament, un 75% del total de Catalunya, mentre que en nombres absoluts augmentava (Taula 9, Figura 8). Pel que fa al percentatge d'ocupats en aquest sector, el 1986 i el 1996 va ser del 79,23% i del 87,87% sobre el total de Catalunya, respectivament. En nombres absoluts la xifra també augmentava (Taula 10). L'índex anual de creixement mitjà⁹ d'ocupats entre el 1986 i 1996 per a l'àrea d'estudi fóra del 2,2% en els serveis no comercials. Com es pot observar, doncs, l'àrea d'influència barcelonina es comporta com un centre econòmicament desenvolupat emissor de serveis bàsics, que exporta a la resta de Catalunya, i complementa la producció industrial.

El sector terciari es caracteritza per una estructura d'empreses petites en la seva major proporció. En l'àrea d'influència de Barcelona, les empreses fins a 9 treballadors constituïen el 41,16% de mitjana del Barcelonès i els dos corredors, del total d'empreses de terciari de tota l'àrea d'estudi (Taula 11). Mentre que les empreses de fins a 50 treballadors eren el 89,81% del total d'empreses a l'àrea d'estudi a l'any 2002.

En l'estudi de població ocupada per subsectors dins de terciari destaca el fort creixement que han tingut els serveis estratègics entre el 1986 i el 1996 a tota l'àrea d'estudi, mentre que la resta de serveis continua en una proporció similar en aquest període. Al Barcelonès van augmentar fins a gairebé doblar la seva proporció, entre un 8,66% i un 16,15%, respectivament. En el primer corredor econòmic, el percentatge s'incrementa en un 258%, entre els dos anys (un 4,10 i un 10,58, respectivament); i en el

7. Exceptuant l'Alt Penedès i el Baix Penedès.

8. Terme utilitzat a la font ja referenciada anteriorment. Pot suposar-se com a tal, els serveis avançats.

9. Índex anual de creixement mitjà (IACM) = $\frac{Y_{96}}{Y_{86}} = (1+g)^{10}$ Y_{86} ; on Y_i = ocupats per any.

TAULA 8

Percentatge de la població ocupada en terciari, segons serveis banals, serveis estratègics i serveis complementaris sobre el total de població ocupada de l'àrea d'estudi, 1986, 1991, 1996 .

Comarques	Serveis banals			Serveis estratègics		
	1986	1991	1996	1986	1991	1996
μ Barcelonès	33,67	24,70	24,84	8,66	14,17	16,15
Baix Llobregat	24,26	21,61	22,73	3,79	8,38	10,86
Garraf	28,34	26,84	27,75	3,09	8,26	11,14
Maresme	26,35	23,03	24,52	4,75	8,80	11,05
Vallès Occidental	24,95	20,95	21,05	5,16	8,99	11,03
Vallès Oriental	22,09	18,69	22,09	3,70	6,70	08,78
μ I Corredor econ.	25,19	22,22	23,62	4,09	8,22	10,57
Alt Penedès	24,54	19,83	19,89	4,19	6,20	8,23
Anoia	20,47	17,06	17,85	2,91	5,09	6,84
Bages	22,50	20,50	20,90	3,88	6,88	8,44
Baix Penedès	31,06	26,38	26,73	3,91	7,13	8,84
Berguedà	19,55	20,54	20,94	2,27	4,94	5,87
Osona	21,47	17,51	18,45	3,24	5,73	7,19
μ II Corredor econ.	23,26	20,30	20,79	3,40	5,99	7,56

Comarques	Serveis complementaris			$\sum \mu_{ij}$		
	1986	1991	1996	1986	1991	1996
μ Barcelonès	24,49	22,89	26,86	66,82	61,76	67,85
Baix Llobregat	17,12	16,45	20,58			
Garraf		18,19	19,22	23,46		
Maresme		15,72	15,62	20,22		
Vallès Occidental	16,97	16,57	20,18			
Vallès Oriental	17,42	13,53	17,42			
μ I Corredor econ.	17,08	16,27	20,37	46,36	46,71	54,56
Alt Penedès	12,61	14,12	17,34			
Anoia		11,81	12,74	16,32		
Bages		15,05	15,76	19,55		
Baix Penedès	14,79	14,62	19,64			
Berguedà		13,10	16,14	19,65		
Osona		12,41	13,07	16,61		
II Corredor econ.	13,29	14,41	18,18	39,95	40,70	46,53

μ = Mitjana.

$\sum \mu_{ij}$ = mitjana de població ocupada en serveis sobre total de població ocupada a l'àrea d'estudi.

i = any d'estudi.

j = corredor econòmic.

Serveis Banals: comerç i reparació, hosteleria i restauració i altres serveis

Serveis Estratègics: immobiliàries, lloguers i serveis a les empreses, i mediació financera.

Serveis complementaris: transports i comunicació, sanitat i serveis socials, administració pública, defensa i seguretat social i educació

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

<http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002).

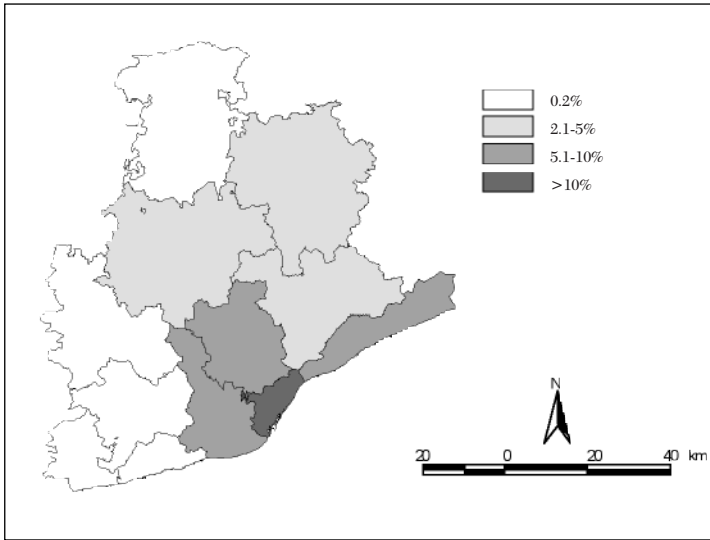

FIGURA 7
Establiments d'empreses del comerç al detall. Percentatge sobre el total de Catalunya, 2000.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm> (octubre de 2002).

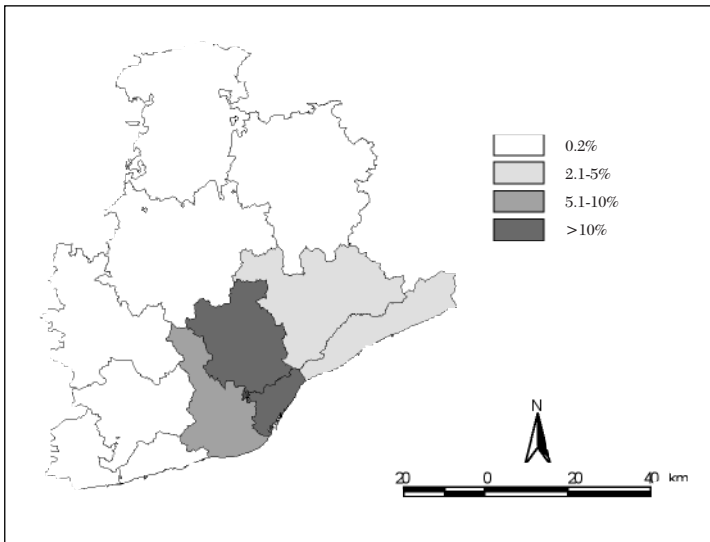

FIGURA 8
Establiments d'empreses de serveis (no comerç detall). Percentatge sobre el total català, 2000.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm> (octubre de 2002).

segon corredor econòmic l'augment el 1996 supera el doble de la seva proporció el 1986 (3,40 i 7,57% respectivament) (Taula 8). Aquesta tendència constitueix un dels indicadors del fet que la dispersió de l'activitat productiva, des del pol central de Barcelona, cap a àrees ben comunicades i relativament properes, ha arrossegat també als serveis auxiliars estratègics més propers. Resultat que, en certa manera, matisa els resultats d'altres estudis (Nel·lo, 1994; Lucchetti, 1994; Albet, 2001; Clusa, 1992) on es conclou que els serveis estratègics continuen localitzant-se a la gran ciutat, malgrat la diàspora de la producció.

TAULA 9

Establiments d'empreses de serveis no comercials, percentatge sobre el total de Catalunya, 1994-2000.

	Àrea estudi	Catalunya	% àrea estudi/Catalunya
1994	149.251	197.023	75,8
1995	160.839	211.202	76,2
1996	165.924	218.259	76,0
1997	170.169	224.608	75,8
1998	178.248	234.920	75,9
1999	178.540	237.459	75,2
2000	186.796	247.408	75,5

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002).

TAULA 10

Ocupats d'empreses de serveis no comercials, percentatge sobre el total de Catalunya, 1986-1996.

	Àrea estudi	Catalunya	% àrea estudi/Catalunya
1986	604.511	762.956	79,2
1991	670.785	847.143	79,2
1996	750.253	853.870	87,9

* Les dades de l'any 1991 són en base al CCAE-93.

Font: Elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). <http://www.idescat.es/basdades/bemc/bemc.stm>. (octubre de 2002).

Determinants de localització de l'àrea d'influència de Barcelona

El fort creixement industrial en la segona meitat de la dècada dels anys noranta i l'implement de les noves tecnologies en la producció, van neutralitzar les pautes de localització tradicionals, la qual cosa induí a un nou model locacional sobretot en sectors d'alt valor afegit en contingut tecnològic, que tendeixen a desmembrar la seva estructura productiva clàssica i a distribuir les seves funcions en diferents plantes, localitzades en diferents llocs, però encara a Barcelona i la seva àrea d'influència. Cal no oblidar que a començaments del segle XXI, l'atractiu locacional que ofereix Barcelona és encara producte de dos factors importants: 1) Barcelona com a punt central d'origen i de destí d'una estructura de transports radial i de port marítim; i 2) com a primer nivell en la jerarquia *christalleriana* de centre de serveis especialitzats cap a la indústria. Gaudeix, per tant, d'uns avantatges comparatius superiors a les altres àrees de Catalunya. Tanmateix aquest procés eleva el nivell de saturació de Barcelona. Saturació caracteritzada per l'escassa disponibilitat i el consegüent encariment del sòl industrial.

TAULA 11

Grandària de les empreses del sector terciari segons nombre de treballadors, 2002.

Comarques	1-9		10-50		51-250		251-500		>500		Total	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Barcelonès	2.233	38,49	2.764	47,64	651	11,22	73	1,26	81	1,40	5.802	100
Baix Llobregat	527		679		139		19		9			
Garraf	46		59		7		1		1			
Maresme	217		212		32		2		3			
Vallès Occidental	682		772		121		13		16			
Vallès Oriental	308		302		46		2		3			
I Corredor econòmic	1.780	42,20	2.024	47,98	345	8,18	37	0,88	32	0,76	4.218	100
Alt Penedès	67		88		7		1		1			
Anoia	55		76		5		0		1			
Bages	111		131		14		1		1			
Baix Penedès	28		38		5		1		0			
Berguedà	16		21		6		0		0			
Osona	108		99		14		2		3			
II Corredor econòmic	385	42,78	453	50,33	51	5,67	5	0,56	6	0,67	900	100

Font: Generalitat de Catalunya. Departament d'Indústria, Comerç i Turisme i Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM) (2002) *Catalunya 25.000 principals empreses catalanes*. Format digital.

Els patrons de localització

Hi ha un conjunt de determinants competitiu que afecten de forma més directa a l'àrea d'influència barcelonina, latents en diverses preguntes suggerides i plantejades en diferents polítiques industrials a Catalunya (Pujol, 1991):

- Com es prenen les decisions de localització? Com es comporta l'empresa a l'hora de decidir? Per què s'ha decidit un lloc determinat i no un altre?
- Davant dels nous reptes: globalització, "nova economia", massiva introducció de les tecnologies de la informació i de la comunicació al sistema productiu, economies de xarxa. Com es comportarà l'empresa productiva en aquesta àrea?
- Els determinants competitiu de localització de fa deu anys, continuen sent els mateixos? Per tant, aquesta regió mantindrà la seva competitivitat?

Hi ha prou elements per pensar que l'àrea més competitiva de Barcelona està constituïda per un continu territorial que comprèn, no només el Barcelonès, sinó també les comarques del primer corredor. Barcelona ciutat ha expulsat activitat econòmica productiva de dins dels seus límits, però ha estat perquè els factors endògens a la producció tenien unes altres necessitats que la ciutat no podia oferir. En canvi, aquestes necessitats forçaven que la ciutat adoptés i adaptés les funcions de suport de l'activitat productiva, majoritàriament de serveis estratègics, tot concentrant-les a la gran ciutat, on aquesta és competitiva. Els mecanismes postulats per Alonso (1960) i Von Thunen (1863) sobre la teoria clàssica de localització de l'activitat econòmica a les ciutats, continuen encara vigents amb la "nova economia". El problema de localització de l'activitat

econòmica queda emmarcat en la següent hipòtesi sobre la renda de la terra:¹⁰ totes les activitats competeixen pel millor lloc de localització, però només les que tenen una renda més gran són les que es queden els millors llocs, que acostumen a ser els centrals. Amb la “nova economia”, les activitats productives poden desmembrar la seva cadena productiva i estar al mateix temps lligades per una xarxa digital que optimitza els seus recursos. Aquest fenomen no és del tot nou, com ja es pot llegir en la literatura sobre el sistema de producció en massa (fordisme) i sistema de producció flexible, vigents durant el segle xx. El que és innovador en els “negocis electrònics” (*e-business*) és la velocitat que pot anar la informació i, per tant, en el grau d'eficiència que es guanya amb la “nova economia”.

Els determinants de la localització de l'àrea d'influència de Barcelona i, sobretot, del primer corredor a començaments del segle xxi, són, principalment, la proximitat al mercat del Barcelonès i una forta concentració d'infraestructura en mitjans de comunicació i de transports. Determinants lligats a factors poc mòbils que formen part de la naturalesa d'una gran àrea metropolitana i el seu *hinterland* com és la de Barcelona; factors com el bon clima de negocis, l'educació dels treballadors, la disciplina industrial. Un estudi sobre les empreses catalanes on es copsa l'opinió sobre la seva ubicació a Catalunya, respecte a Espanya i Europa, confirma el lligam de les empreses a factors pocs mòbils, com ara l'oferta de personal qualificat, valorat en primer lloc, la infraestructura pública, en segon lloc, i seguit pels següents factors: l'oferta de serveis, la sensibilitat mediambiental i l'eficiència de l'administració (Puig, 1996, p. 264). Factors percebuts negativament són de caire aglomeratiu com l'oferta de sòl industrial (s'entén escassetat i alt cost) i clima laboral (on es pot entendre àrea d'alta incidència de vagues); a més de fiscalitat (s'ha d'entendre alta fiscalitat).

Anàlisi segons les teories de localització dels factors determinants a l'àrea d'influència de Barcelona

L'àrea d'influència de Barcelona, sobretot el punt central i el primer corredor, representa un punt estratègic en el cinturó principal de l'activitat econòmica del sector oriental de la península Ibèrica, de l'anomenada “T” —Saragossa, Barcelona, València— del desenvolupament econòmic que uneix Espanya amb la resta de la Unió Europea. En aquesta part de l'article es valora la capacitat d'aquesta àrea econòmica per produir multiplicadors de la riquesa local. Factors capaços d'adaptar-se als nous reptes que planteja l'economia global. Amb l'objectiu d'analitzar la competitivitat de l'espai econòmic d'influència barcelonina en un entorn global, s'ha seguit una metodologia d'aproximació descendent (DAFO),¹¹ fent l'anàlisi a partir de les teories de la localització industrial establertes en la literatura teòrica¹² (Taula 12).

10. La teoria del valor del sòl urbà es basa en les variacions espacials determinades pels següents paràmetres: els usos del sòl determinen els valors del sòl a través de competència dels millors postors; els valors del sòl distribueixen els usos del sòl d'acord amb la seva habilitat de pagar; les ofertes més competitives capturen les localitzacions centrals.

11. Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats.

12. A Pallarès (2003) hi podeu trobar referències i discussió sobre el tema.

Els objectius d'aquestes teories establertes són esbrinar i identificar els factors que influeixen en les decisions de localització de l'activitat econòmica. Quasi totes les teories esdevenen estructures sistemàtiques d'anàlisi dels patrons de localització establerts i poden constituir les eines d'anàlisi per polítiques de desenvolupament regional futures. Des del punt de mira privat l'estudi dels determinants de localització serveix per aportar en els processos de decisió de les empreses els arguments sobre els que se sustenta l'estratègia final de l'empresa, la minimització dels costos totals.

Per mantenir-se competitives en l'entorn empresarial mundial, moltes empreses troben necessari localitzar les seves plantes en diferents països. La selecció de la localització més apropiada per produir és la major decisió que influeix en l'avantatge comparatiu de l'empresa. En aquest procés esdevé rellevant el grup de factors implicats en la decisió d'on localitzar una nova planta, o bé quina planta tancar o, també, on relocalitzar una planta existent. Malgrat la importància d'aquests temes, existeixen poques eines i processos pràctics que els *managers* puguin utilitzar (CIM 2003). La tasca de la geografia econòmica en proveir un procés sistemàtic per realitzar les decisions de localització de les empreses internacionals sembla necessària per fer el procés de decisió consistent i formal; així com per arribar a una decisió robusta en aquesta àrea tan estratègica.

En aquesta part de l'article es proposa filtrar a partir de les teories establertes de localització industrial l'àrea ja estudiada en la primera part de l'article, per respondre les preguntes suscitées anteriorment sobre les potencialitats d'aquesta àrea per localitzar o atreure activitat econòmica.

L'espai econòmic en l'economia global: el procés centre-perifèria i el cicle de vida del sector. L'avantatge competitiu de les nacions

Respecte a països de centre Europa, l'àrea d'influència de Barcelona pot ser escollida per empreses de nova economia o de cicle productiu avançat, ja que ofereix uns avantatges similars amb la particularitat que la mà d'obra és més barata amb un bon nivell de qualificació. La permanència i perpetuació en l'àrea d'un conjunt de treballadors educats en disciplines necessàries per a la nova economia es percep com assegurada; sobretot per l'existència en aquesta regió d'una infraestructura educativa que permet formar i complementar les demandes de l'empresa en aquest sentit. En canvi, l'expansió de la inversió pot veure's frenada per l'increment del cost de la mà d'obra, que ja s'està observant, i per l'escassetat de la mateixa en moments de creixement del cicle econòmic. Els sectors madurs que tenen predominança en alguna zona de l'àrea d'influència de Barcelona són els afectats per l'espai global, i poden ser motivats a una relocalització, sobretot aquells en competència amb sectors emergents en països en desenvolupament que ofereixen costos menors (Taules 12 i 13).

L'avantatge històric d'una sòlida xarxa d'empreses proveïdores en diversos sectors que s'ha anat adaptant a nous reptes és una de les característiques d'aquesta zona. Empreses de sectors afins i de suport, que constitueixen una xarxa que costa construir de nou, ofereixen en aquesta àrea un clar pol d'atracció que pot contribuir a la seva expansió; sobretot afavorida per uns condicionants positius de bona connectivitat i accessibilitat amb els mercats metropolità, espanyol i europeu. Això no obstant, la xarxa d'empreses afins poden veure's relegades a espais més allunyats, atès que són activitats no tan competitives i que, per la seva condició d'empreses de reduïda grandària i familiars, no dispo-

sen de capital per poder competir amb plantes de corporacions internacionals que vulguin localitzar-se a l'àrea.

Les teories microespacials

L'expansió de la xarxa viària i, sobretot, l'impacte positiu que pot representar el tren d'alta velocitat implica un atractiu de l'àrea per a les empreses orientades cap al producte final i cap al mercat, com són la majoria de les localitzades en aquesta regió. L'atractiu locacional que ofereix l'àrea de Barcelona té l'efecte pervers d'un encariment de sòl, atesa l'escassetat del mateix. Encara que hi hagi una oferta de sòl en bones condicions, aquesta resulta insuficient, sobretot a Barcelona. Mentre que el cost disminueix amb l'allunyament de la gran ciutat cap al segon corredor econòmic.

Els avantatges de l'"efecte cluster", presents a l'àrea d'estudi, fan que les empreses localitzades es beneficiïn d'externalitats positives d'aglomeració i d'urbanització en tota la regió estudiada. Aquest procés causa-efecte és un element d'atracció d'altres empreses de sectors afins a l'àrea, que estimula, doncs, futures inversions. D'altra banda, l'"efecte cluster" pot esperonar la competència entre empreses per aconseguir treballadors d'un mateix perfil o especialitzats.

L'estratificació de funcions de l'espai metropolità i del segon corredor econòmic incentiva la mobilitat dels treballadors dins de l'àrea, la qual cosa la converteix en la gran regió funcional de Catalunya. La insuficiència estructural de mitjans de transport públic, afegida a una manca de consciència social per utilitzar-los, implica el resultat d'un espai congestionat, pel que fa a les artèries de comunicació diàries. La mobilitat obligada per motius de treball es veu dificultada per l'increment en el nombre de persones que es desplacen, atès el model de residència-treball imperant, que situa la persona en llocs diferents al llarg del dia. Aquest factor augmenta els costos de desplaçament dels treballadors i, com a resultat final, repercuteix en els costos econòmics i de convivència de l'empresa.

Les teories macroespacials

El desplaçament d'activitats menys competitives a àrees més marginals, dins de Catalunya, fomenta l'allunyament d'activitats complementàries. Així doncs, encareix l'intercanvi en l'economia de xarxa, eminentment de béns tangibles. Per tant, el sistema d'aprovisionament *Just-In-Time*, que facilita la producció flexible, augmenta els seus costos i disminueix la competitivitat de l'àrea. D'altra banda, empreses de producció en massa, intensives en mà d'obra, es veuen amenaçades per la competència de països emergents, amb costos menors, sobretot de treballadors. L'estratègia global de corporacions internacionals amb plantes situades a l'àrea d'influència barcelonina, pot afectar negativament el desenvolupament de la regió, ja que disminueix la capacitat de maniobra de les plantes locals. Aquestes es poden veure forçades a tancar per motius externs a la mateixa planta, només seguint l'estratègia de minimització de costos globals de la corporació.

Oportunitats i amenaces de l'àrea d'influència de Barcelona

L'oportunitat lligam territorial de Barcelona amb els dos corredors econòmics estudiats dona una base territorial molt sòlida a Barcelona, com a punt central d'atracció d'inversions. L'entrecreuament de funcions en aquest territori proporciona, en un espai concret, un esglaonament jeràrquic per a funcions de diferent competitivitat en una distància

abastable. Factor que constitueix una oportunitat per a l'àrea d'influència de Barcelona. L'entramat territorial que l'àrea ofereix, en el seu conjunt, és una plataforma logística potent i sòlida, pel seu arrelament territorial històric, que pot incentivar la creació de noves empreses locals amb projecció global, senzillament per l'efecte imitació; o pot constituir un efecte col·lusori que potenciï aquesta àrea *versus* altres àrees menys cohesionades en competència, per atreure noves empreses de fora. La proximitat a altres empreses, l'efecte "cluster intersectorial" que està present a l'àrea d'influència barcelonina, pot crear un efecte d'"eficiència locacional" on empreses rivals, però amb similar mercat, perceben l'àrea que el seu rival ha triat com a òptima per localitzar-se.

Una disminució en la inversió pública d'infraestructures de transports i de fibra òptica (o similars), i l'alt cost de l'habitatge són elements que poden provocar desajustaments, i impulsar un cert declivi de l'activitat econòmica a l'àrea. El grau de desenvolupament de capital institucional i de capital social és determinant. Ambdós són factors que actuen de connectors entre agents econòmics i influeixen en la transmissió de coneixement i impulsen l'activitat econòmica. Són, per tant, alhora, oportunitats o amenaces, depenent de la seva evolució i constitueixen determinants per aconseguir resultats positius o negatius, que poden actuar de multiplicadors de l'activitat d'empreses, per tal com incrusten —atrauen i mantenen— les plantes a l'àrea d'influència de Barcelona.

Conclusions

L'espai econòmic de l'àrea d'influència de Barcelona ha experimentat en la darrera dècada uns canvis que es reflecteixen en diferents fenòmens entrelaçats i on l'aspecte territorial actua de factor unificador i representa una nova perspectiva, un nou patró, que es manifesta en els aspectes socioeconòmics i espacials. En primer lloc, la important millora en els mitjans de comunicació i de transport ha facilitat l'ampliació del fenomen de metropolització del territori, amb el consegüent procés de descentralització de població i de les funcions secundàries a la gran ciutat, i una ampliació del sector terciari com a funció urbana, sobretot en els subsectors del comerç i dels serveis a les empreses. En segon lloc, el procés de descentralització urbana produeix l'aparició de processos d'ocupació del territori, en principi dedicats a altres usos menys intensius, amb finalitat urbana, la qual cosa desborda els límits de les ciutats i força l'ús dels mitjans de transport, sobretot privats, que faciliten la mobilitat quotidiana. En tercer lloc, la descentralització de l'activitat secundària des de Barcelona és una forta tendència que reforça la relocalització de plantes industrials a prop de les ciutats més importants de la resta de l'àrea d'influència de Barcelona, que gaudeixen de bones infraestructures viàries i de comunicació amb el mercat final, Europa o Barcelona. En quart lloc, es reforça l'augment de l'especialització territorial del subsector de serveis a les empreses, concentrades geogràficament a Barcelona i la seva àrea metropolitana, amb una clara vocació exportadora que s'encaamina, principalment, a mantenir i reforçar les importants densificacions de l'activitat econòmica industrial de la resta de ciutats de l'àrea d'estudi. Finalment, ateses les diverses perspectives socioeconòmiques i espacials que es troben dins l'àrea d'influència de Barcelona, cal destacar, d'una banda, la importància clara del paper reestructurador de l'activitat econòmica en la xarxa urbana, formada per ciutats de diferent nivell, però amb un rol destacat, per la funció vertebradora i de connectors de fluxos socioeconòmics bàsics per al funcionament de l'engranatge de l'economia local, dins d'una competència global.

Bibliografia

- ALBET, A. (2001), "La Región Metropolitana de Barcelona: una valoración de las transformaciones territoriales recientes (1999-2000)", *In Folio*, 11.
- ALONSO, W. (1960), "A theory of the urban land market", *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 6.
- ANUARI ECONÒMIC COMARCAL DE CATALUNYA. (2000). <http://www.caixacat.es/>.
- BANCA CATALANA (1968), *Localització i dinàmica de l'activitat econòmica*. Barcelona: Servei d'Estudis de Banca Catalana.
- BANCO BILBAO VIZCAYA I GENERALITAT DE CATALUNYA (1994), *L'economia catalana davant del canvi de segle*. Barcelona: Banco Bilbao Vizcaya. Generalitat de Catalunya. Departament d'Economia i Finances.
- BUESA, M. (1996), "La industria española. Un análisis de su problemática productiva, empresarial y tecnológica", *La industria en España y en Cataluña*. Barcelona: Columna/CONC.
- COMISIÓ DE URBANISMO Y SERVICIOS COMUNES DE BARCELONA Y OTROS MUNICIPIOS (1966), *Plan Director del Área Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Comisión de Urbanismo y Servicios Comunes de Barcelona y Otros Municipios.
- COSTA, M. T. *et al.* (1991). "El sector de l'automòbil front a una estratègia de futur", *Revista Econòmica de Catalunya*, 18, 71-82.
- FLÓS, A. *et al.* (1978), *La indústria a Catalunya*. Barcelona: Vicens Vives.
- GENESCÀ, E. *et al.* (1992), *Estudi econòmico-financer de l'empresa catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Economia i Finances.
- GUAL, J. *et al.* (1991), *La indústria catalana en els anys noranta*. Barcelona: Ariel Economía. CIDEM.
- ISLA, M. i SOY, A. (1994), "Localització de l'activitat econòmica i medi ambient", Banco Bilbao Vizcaya i Generalitat de Catalunya, *L'economia catalana davant del canvi de segle*. Barcelona: Banco Bilbao Vizcaya. Generalitat de Catalunya. Departament d'Economia i Finances.
- JOHNSON, J. R. (2002), *Diccionari de Geography*. Londres: Arnold Hauser Publishers.
- LLEONART, P. *et al.* (1980), *Els atractius industrials de vint-i-nou ciutats de Catalunya*. Barcelona: Serveis d'Estudis de Banca Catalana.
- (1989), *Les potencialitats dels centres industrials de tercer nivell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Indústria i Energia. Banca Catalana.
- LLEONART, P. (1988), *El potencial econòmic del sistema de ciutats de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Territorial. Banca Catalana.
- LUCCHETTI, A. (1994), "La indústria, els serveis i el planejament urbanístic a la regió metropolitana de Barcelona", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 18, 9-12.
- MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (1995), *Dinàmiques metropolitanes a l'àrea i regió metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

- MEMÒRIA ECONÒMICA DE CATALUNYA (1997), Barcelona: Cambres Oficials de Comerç, Indústria i Navegació.
- PALLARÉS, M. (2003), "Geografia econòmica i localització industrial". *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 42.
- (1999), "El sistema de producció japonès i el Just-In-Time en la indústria del automòbil en Espanya", *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, 48.
- PUIG, P. (1996), *La competitivitat de l'empresa industrial a Catalunya*. Barcelona: ESADE.
- PUJOL, J. (1991), *La competitivitat, repte global*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència.
- RODRÍGUEZ, A. i D'ALÒS-MONER, R. (1978), *Economía y territorio en Catalunya. Los centros de gravedad de población, industria y renta*. Barcelona: Ediciones Alba.
- SÁEZ, J. (1991), "La indústria a Barcelona", *Revista Econòmica de Catalunya*, 18, 107-115.
- SERVEIS INFORMATIUS TV3 (1997), "El sector tèxtil català". Barcelona: TN MIGDIA, 3 de febrer.
- SOLÉ, F. i VALLS, J. (1991), "La R+D a Catalunya". *Revista Econòmica de Catalunya*, 18, 97-106.
- VON THUNEN, J. (1863), *Der isolerte staat in Beziehung auf landwirtschaft und national ekonomie*.

TAULA 12

Anàlisi DAFO per teories de localització espacial de l'espai econòmic d'influència de Barcelona.

PUNTS FORTS	PUNTS FEBLES
<p>1. L'espai econòmic en l'economia global</p> <p><i>1.1 El procés centre-perifèria i el cicle de vida del sector</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. L'àrea d'estudi manté una situació privilegiada respecte a països centrals (PCs) europeus pel que fa a mà d'obra més barata amb un nivell de qualificació similar a PCs.b. La concentració d'infraestructura educativa de l'AIBCN es manté a nivells similars als PCs. Cal destacar la concentració d'universitats a l'àrea, que formen i complementen l'estructura educativa dels treballadors, fet que incentiva l'I+D.c. Grau mitjà de diversificació sectorial. <p><i>1.2 L'avantatge competitiu de les nacions</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Pel que fa als condicionants dels factors productius, dels sectors afins i de suport, l'àrea d'estudi gaudeix d'una <i>supply chain</i> (cadena de proveïdors) ben estructurada i consolidada.b. Bones condicions de connectivitat i accessibilitat amb la demanda, amb mercats tant metropolitans com nacionals i europeus. <p>2. Teories microespacials</p> <p><i>2.1 La minimització dels costos de transport</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. L'àrea, sobretot el primer corredor, gaudeix d'una bona xarxa d'infraestructures que constitueixen la vertebració metropolitana.b. Xoc positiu a les infraestructures amb ampliació de la xarxa viària a causa de la implantació del tren d'alta velocitat.c. La majoria d'empreses de l'àrea són orientades cap al mercat. L'alta concentració d'infraestructura viària propicia la conjunció de la producció i el mercat en aquesta àrea. <p><i>2.2 La minimització dels costos agregats</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Punt de concentració de mà d'obra especialitzada.b. Existència de sòl urbanísticament preparat per a localització industrial. <p><i>2.3 Les variacions espacials de la demanda i l'atracció del mercat</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Punt idoni per la localització relativa respecte als mercats, nacional i internacionals.b. L'avantatge competitiu d'aquesta àrea rau en tenir els factors necessaris per a les empreses de productes finals, sobretot, la proximitat al mercat i la mà d'obra especialitzada.c. Pròxima o pertanyent a l'àrea urbana més gran de Catalunya, que constitueix un punt d'atracció d'empreses de producte final per la grandària de demanda.	<p>1. L'espai econòmic en l'economia global</p> <p><i>1.1 El procés centre-perifèria i el cicle de vida del sector</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. L'avantatge comparatiu de cost de mà d'obra més barata està disminuint ràpidament, sobretot per treballadors qualificats, exposant nivells de salaris similars als dels PCs.b. Escassetat de treballadors qualificats, no permanentment, sinó de forma cíclica.c. Encara hi ha zones de predomini de teixit industrial en sectors madurs en procés de transició i renovació. <p><i>1.2 L'avantatge competitiu de les nacions</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Alt cost de la zona que relega activitats no tan competitives a corones més perifèriques.b. Manca d'empreses no autòctones, lligades a estratègies de competència de corporacions internacional que poden canviar amb noves condicions econòmiques globals. <p>2. Teories microespacials</p> <p><i>2.1 La minimització dels costos de transport</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. La connexió amb cable de fibra òptica presenta certes deficiències.b. En ser la infraestructura viària central de Catalunya, l'àrea constitueix el nus central, hi ha problemes de congestió del trànsit.c. Mobilitat obligada per tipus de treball. A l'apartat b s'afegeix la insuficiència del transport públic que dificulta la mobilitat i augmenta els costos d'empresa vinculats a la mobilitat del seu capital humà. <p><i>2.2 La minimització dels costos agregats</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Cíclicament hi ha manca de treballadors especialitzats.b. Alt cost del sòl industrial. <p><i>2.3 Les variacions espacials de la demanda i l'atracció del mercat</i></p> <ul style="list-style-type: none">a. Àrea amb preu del sòl car, a causa de l'elevada quantitat de demanda d'aquest factor.b. Rivalitat amb altres empreses per aconseguir treballadors especialitzats.c. Punts de localització industrial d'alt cost, enfocats cap a empreses que incorporen alt valor afegit.d. Desplaçament de sectors no competius, o d'inferior competitivitat —encara que potser necessaris—, cap a la perifèria metropolitana.

<p><i>2.4 La interdependència territorial i l'efecte multiplicador del capital</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Xarxa d'empreses de sectors afins implantades a l'àrea que generen efectes externs que desenvolupen cluster espacial. Existència d'economies d'aglomeració a l'àrea. Cluster d'empreses de sectors afins generen efectes externs beneficiosos d'intercanvi d'innovacions. Cluster de sectors afins fan canalitzar les necessitats del sector, la qual cosa fa que la demanda per cobrir aquestes necessitats sigui més eficient. Procés causa-efecte a la regió. Les empreses ja implantades són focus d'atracció d'altres empreses a la zona que hi aporten riquesa i incentiven futures inversions. <p>3. Teories macroespacials</p> <p><i>3.1 La teoria del comportament espacial i els marges espacials de benefici</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Condicions pròximes al grau òptim en aquest període per l'ubicació industrial d'empreses d'alt valor afegit a la zona. Bones infraestructures, bé durador que condiciona gran part de la localització industrial. <p><i>3.2 El sistema de producció en massa</i></p> <ol style="list-style-type: none"> L'àrea constitueix una zona central on hi ha inversions de les empreses en funcions d'alt valor afegit. <p><i>3.3 El sistema de producció flexible i l'especialització flexible</i></p> <ol style="list-style-type: none"> L'àrea d'estudi constitueix una zona central on hi ha inversions de les empreses en funcions d'alt valor afegit. Existència a l'àrea de xarxes afins on es pot treballar en <i>Just-in-Time</i> (JIT). <p><i>3.4 L'economia de xarxes</i> Existència a SC de xarxes d'empreses on es pot desenvolupar la cadena de valor afegit del producte per la demanda final.</p>	<p><i>2.4 La interdependència territorial i l'efecte multiplicador del capital</i></p> <ol style="list-style-type: none"> El cluster de sectors afins pot incentivar la competència deslleial entre empreses. Efectes negatius per a aquelles parts de la producció en què la cooperació entre empreses no és volguda o necessària. Competència entre empreses per aconseguir treballadors del mateix perfil. Competència entre empreses per augmentar la quota de mercat. S'incrementa l'escassetat del sòl, amb resultat d'augment del cost del sòl. <p>3. Teories macroespacials</p> <p><i>3.1 La teoria del comportament espacial i els marges espacials de benefici</i></p> <ol style="list-style-type: none"> La massiva concentració d'activitat econòmica a la zona pot desencadenar deseconomies d'escala, i pot repercutir en declivi, crisi industrial a l'àrea. Desacceleració de les inversions per alt cost de la zona. Minva d'inversions si no se segueix una tendència de noves inversions en economies d'urbanització, sobretot les necessàries per al perfil de les empreses de la nova economia —p.e. la connexió a internet. Minva de beneficis per la competència d'altres països, amb costos menors. <p><i>3.2 El sistema de producció en massa</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Forta competència de països centrals per la captació de les funcions d'I+D, que l'àrea podria atreure. Zona d'alt cost on les funcions de producció en massa, intensives en mà d'obra, són expulsades, relegades a zones més barates, inclosos altres països. <p><i>3.3 El sistema de producció flexible i l'especialització flexible</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Efecte congestiu del trànsit a causa de l'“emmagatzemament a la carretera” (<i>road warehousing</i>) de productes intermedis de les empreses de la zona, a causa de la intensificació del JIT d'aprovisionament de productes intermedis. Alt cost del sòl per a les empreses auxiliars, que provoca dispersió espacial d'aquest sector cap a àrees més perifèriques de la corona metropolitana. Poques inversions de capital endogen, factor bàsic en l'especialització flexible. <p><i>3.4 L'economia de xarxes</i> Les empreses de sectors auxiliars, d'aprovisionament, amb menys capacitat d'inversió són relegades a una segona corona, més barata.</p>
---	--

OPORTUNITATS	AMENACES
<ul style="list-style-type: none"> a. La indústria com a sector productiu consolidat i amb possibilitats de creixement. b. El sector terciari de nova generació (nova economia) s'està consolidant. c. La tradició industrial que constitueix la base per a una fàcil adaptació a noves inversions està present en l'àrea. d. El conjunt de l'àrea aprofita la tendència a la dispersió de la indústria de Barcelona. Primer i Segon corredor, zones d'actuació directes en la localització industrial expulsada de Barcelona. e. Les actuals localitzacions d'empreses de reconeguda trajectòria d'incorporar i generar I+D, també regeneren i impulsen la imatge de la zona econòmica de l'àrea d'estudi. f. La vinculació d'empreses localitzades a l'àrea a corporacions internacionals, facilita a les plantes locals operar en mercats internacionals. Aquest lligam constitueix una plataforma logística existent que pot incentivar la creació de noves empreses de projecció global per efecte imitació, i per constituir un efecte col·lusori d'aquesta àrea <i>versus</i> altres àrees en competència per atreure empreses. g. L'eix en construcció del tren d'alta velocitat (TAV) i de les estacions, proveeixen noves oportunitats. Facilitaran la introducció de noves comunicacions de béns materials i immaterials (al llarg del recorregut del TAV hi haurà associat un recorregut de cable de fibra òptica o similar). h. Possibilitat de creació d'oficines per a empreses de la nova economia en terminals <i>ad hoc</i> al llarg del recorregut del TAV. 	<ul style="list-style-type: none"> a. La manca d'inversions públiques en infraestructures, com fibra òptica o transports, pot provocar desajustaments o fins i tot declivi de l'activitat econòmica. b. L'ocupació que genera l'activitat econòmica es concentra als nuclis de població més importants, fora de Barcelona, fet que fa augmentar el cost de l'habitatge. c. Atès que el motor de l'ocupació està lligat a empreses multinacionals, la creació de llocs de treball anirà lligada als fluxos econòmics i a les estratègies d'inversions d'aquestes corporacions. d. Deficiència de teixit empresarial local i d'inversions endògenes. És una amenaça massa lligada al que decideixi l'empresa transnacional sobre la seva planta a l'àrea. e. Excessiva dependència de les grans empreses. f. El grau de suport de "capital institucional" i "capital social", pot influir en els factors que actuen de connectors, transmissors i impulsors de l'activitat econòmica en una àrea determinada amb resultats positius i multiplicadors de l'activitat econòmica, per tal com incrusten —atrauen i mantenen— les empreses a la regió de l'àrea.

TAULA 13

Anàlisi per avantatges competitius —factores de producció i determinants— de l'espai econòmic per sectors secundari i terciari, a l'espai econòmic d'influència de Barcelona.

PUNTS FORTS	PUNTS FEBLES
<p><i>Sector secundari</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a. Aquest eix metropolità és una zona de creixement superior al de la resta de Catalunya. És el motor que tiba altres zones catalanes. b. El sector industrial i de serveis són els formats del teixit productiu i terciari i els que generen més ocupació. c. Aquesta àrea forma part del nus central de l'eix radial de transports de Catalunya. d. El teixit d'empreses es consolida durant els anys noranta i actua com a pol d'atracció d'altres empreses amb un alt valor afegit. 	<p><i>Sector secundari i terciari</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a. Elevat nivell de saturació. Escassa disponibilitat i encariment de sòl. b. En actuar com a primera opció de recepció d'activitat econòmica expulsada de Barcelona, atreu també els problemes associats. Puja la densitat d'empreses i disminueix la disponibilitat de sòl. c. Els serveis de suport a les empreses han de créixer al mateix temps que l'activitat econòmica, d'altra banda es pot produir un col·lapse. d. Es pot donar una expansió cap a àrees més perifèriques d'aquelles activitats de suport no tan competitives, amb renda inferior.

<p>e. Aquest eix metropolità absorbeix la inversió en béns d'equipament i construcció, resultat de canvis en el model de creixement català.</p> <p>f. Estructura productiva formada per grans empreses de més de 500 treballadors, a l'àrea més central, i empreses més petites a les àrees perifèriques.</p> <p>g. Alta concentració de població.</p> <p>h. Alta concentració d'establiments industrials en sectors competitiu lligats tant al mercat nacional com al sector exportador.</p> <p>i. Especialització sectorial en el sector de la maquinària i el material elèctric.</p> <p>j. Oportunitats d'inversions forànies.</p> <p><i>Sector terciari</i></p> <p>k. Fort increment del sector serveis en els anys noranta.</p> <p>l. Aquesta àrea representa la major concentració del sector terciari de tot Catalunya, tant en treballadors com en nombre d'establiments. En els dos subsectors: comerç i serveis.</p> <p>m. Centre emissor de serveis d'activitat econòmica bàsica que exporta a tot Catalunya.</p>	<p>e. Xarxa de comunicació de fibra òptica o similar: ha de créixer a mesura que la demanda ho necessiti.</p> <p>f. Economies d'urbanització amb grau elevat de congestió.</p> <p>g. Forta dependència del capital exogen, amb possibles conseqüències puntuals greus.</p> <p>h. Col·lapse elèctric provocat per infraestructures febles que necessiten noves inversions d'actualització i millora.</p>
--	---

<p>OPORTUNITATS</p> <p>a. La indústria, sector productiu consolidat i amb possibilitats de creixement.</p> <p>b. Possibilitat d'acollir noves inversions ateses les característiques endògenes i exògenes de l'àrea.</p> <p>c. Disponibilitat per a la creació de llocs de treball lligats a empreses d'alt valor afegit i lligades a les noves tecnologies incorporades al procés productiu.</p> <p>d. Facilitat d'adaptació de noves inversions. Com s'ha dit a oportunitats i amenaces de l'AIBCN, existeixen unes sinergies que afavoreixen l'activitat econòmica, creadores d'economies d'urbanització i de xarxes de col·laboració entre empreses. També incentiven el teixit econòmic, que es constitueix com a motor de desenvolupament, amb un efecte mirall per a altres empreses forànies que les atrau a l'àrea.</p> <p>e. Nou factor d'atracció, en la construcció de l'eix i estació del TAV, que facilitarà la penetració cap a Espanya i la resta d'Europa.</p>	<p>AMENACES</p> <p>a. Exhauriment de sòl per a nous equipaments, necessaris per a la producció i per als treballadors.</p> <p>b. Saturació de la infraestructura viària.</p> <p>c. Encariment del sòl per altres usos, com el residencial i serveis.</p>
--	---

Resumen

Estructura productiva y potenciales de localización del área de influencia de Barcelona a comienzos del siglo XXI

Tres de los imperativos detrás de la transformación industrial y del crecimiento de las regiones son el declive de las actividades fijas en el territorio, la relocalización de actividades debido a la creciente importancia de nuevos factores de localización de un determinado sector, y la posición dominante del sector terciario en las actividades productivas y en la sociedad. El objetivo de este artículo es estudiar aquellos aspectos que sobresalen en la localización de las empresas en el área de influencia de Barcelona, a finales del siglo XX y principios del XXI. Los cambios en la localización constituyen uno de los objetos de estudio más importantes en geografía económica. Por tanto, las aportaciones de este artículo se fundamentan en el dinamismo de los procesos productivos, en la introducción de innovaciones en la producción, en los cambios de gustos de la demanda y en los choques producidos por el abaratamiento de los costes de producción, todos ellos factores determinantes de localización.

PALABRAS CLAVE: *Geografía económica, localización, Barcelona, actividad económica.*

Abstract

Production structure and location potentials in the Barcelona's influence area at the beginning of the 21st century

Three imperatives are behind the industrial transformation and growth of regions. These are: the decrease of fixed economic activities in territory, the relocation of activities due to the increasing importance of new locational factors, and the increasing dominant position of the service sector in the productive activities and society. The objective of this article is to study the overcoming aspects of firm's locational decisions in Barcelona's hinterland, at the end of the 20th century and just beginning the 21st century. Changes in location are the focus of economic geography. Thus, this article is based in the analysis of the productive systems, in the innovation technologies of production, in the changing tastes of demand, and in the decreasing cost of production as location determinants.

KEY WORDS: *Economic geography, location, Barcelona, economic activity.*